

DOKUMENTUMOK

1. sz. dokumentum

Szociológiai Bizottság

(1962. július 15.)

A Bizottság elnöke

Molnár Erik akadémikus

A Bizottság titkára

Hegedűs András, a Központi Statisztikai Hivatal elnökhelyettese

A Bizottság tagjai

Cukor György, a közgazdasági tudományok kandidátusa

Gegesi Kiss Pál akadémikus

Mártonfi Rudolf, a Kohó- és Gépipari Minisztérium főosztályvezetője

Ortutay Gyula akadémikus

Péter György, a Központi Statisztikai Hivatal elnöke

Szabó Imre akadémikus

Szalai Sándor levelező tag

Szántó Miklós tudományos munkatárs

Szigeti József, a filozófiai tudományok doktora, az MTA Filozófiai Intézetének igazgatója

*

2. sz. dokumentum

Az MSZMP Központi Bizottsága Agit. Prop. Bizottságának állásfoglalása a szociológia helyzetéről és a további feladatokról

Az Agit. prop. Bizottság 1966. február 23-i ülésén a KB Tudományos és Közoktatási Osztálya és a Magyar Tudományos Akadémia jelentése alapján megtárgyalta a hazánkban folyó szociológiai kutatások helyzetét. A következőket állapította meg:

I.

1963 elején az MSZMP illetékes szerveinek támogatásával, a Magyar Tudományos Akadémia Elnökségének határozata alapján Szociológiai Kutatócsoport alakult azzal

a feladattal, hogy önálló kutatásokra támaszkodva az országban folyó szociológiai kutatásoknak elméleti-metodológiai központja legyen. Azóta több intézményben elkezdődtek és folynak szociológiai jellegű vizsgálatok.

A szociológiai kutatások megindítására és az ehhez szükséges szervezeti keretek megteremtésére irányuló intézkedések helyesek voltak. A szociológia művelése új színt hozott tudományos életünkbe és gazdagította annak eredményeit. A marxista szociológiai kutatások hozzájárulhatnak a társadalomtudományok további fejlődéséhez, és a gyakorlat számára sok konkrét kérdésben a valóság alaposabb megismeréséhez, a társadalomtudományokban jelentkező korábbi hibás nézetek leküzdéséhez segítséget nyújthatnak.

Az eddigi szellemi és anyagi ráfordítások eredményei az alábbiakban mutatkoznak:

— Egyes elvtársak nagy szervezőmunkát fejtettek ki és a szociológiai kutatásokban a marxizmus — leninizmus alkalmazására törekedtek.

— Létrejött az akadémiai kutatócsoport és más intézmények keretében bizonyos kutatóbázis a hazai szociológiai kutatások számára.

— A Szociológiai Kutatócsoportban folyik szakmai és ideológiai továbbképzés is. Az elméleti-módszertani vitákat nagyfokú aktivitás jellemzi, és ezek iránt más intézmények szociológusai részéről is érdeklődés tapasztalható.

— Mind szélesebben terjed a szociológiai módszerek felhasználása a társadalomtudományi kutatásokban és a különböző gyakorlati problémák feltárásában és megoldásában.

— Az eddigi munka részint a szociológiai kutatások tárgyának és metodológiájának tisztázását és kidolgozását szolgálta, részint pedig számos konkrét felmérés is történt, amelyek közül egyesek nemzetközi összehasonlító vizsgálatá szelődtek.

— A polgári szociológia eredményeinek tanulmányozása mellett erőfeszítéseket tettek annak kritikai elemzésére is.

Mindezek alapján megállapítható, hogy hazánkban a szociológia művelése az utóbbi években gyors ütemű fejlődésnek indult. Figyelembe véve azonban azt, hogy a tudományos kutatásokban néhány év alatt csak kezdeti eredmények érhetők el, az eddig végzett munka csak a további fejlődés számára vethette meg az alapokat.

II.

Az elért eredmények mellett a szociológia marxista művelésének kibontakozását és fejlődését több negatív jelenség akadályozza, s az egészséges irányú fejlődés csak ezek leküzdése után biztosítható.

(a) A szociológiai kutatások létjogosultsága már általánosan elfogadott. Nemzetközi és hazai marxista tudományos körökben azonban még vitatott kérdés a szociológia helye a társadalomtudományok rendszerében, elsősorban a történelmi materializmushoz való viszonya és a szociológia tárgya. A felfogások a tekintetben különböznek. Az egyik szélsőséges álláspont a szociológiát csak vizsgálati módszernek tekinti, a másik viszont a ma egyedüli társadalomtudományának fogja fel. E kérdések tisztázatlanságából több veszélyes jelenség fakad:

— a szociológia művelői erőfeszítéseik viszonylag nagy részét a szociológia elfogadtatására és népszerűsítésére, nem pedig konkrét kutatásokra fordították,

— kezdettől fogva meghúzódott olyan törekvés is, hogy a szociológiai szemlélet a történelmi materializmustól és a marxizmus más ágaitól függetlenül, sőt esetleg azzal szemben érvényesüljön,

DOKUMENTUMOK

– a szociológiai művekben felmerülő helytelen nézetekkel szemben – sokszor éppen a szociológiával kapcsolatos egyes kérdések tisztázatlansága miatt – a szociológusok és más társadalomtudományi ágak képviselői nem lépnek fel megfelelő kritikával.

(b) Nem kielégítő annak meghatározása, hogy a mi viszonyaink között milyen szociológiai kutatások szükségesek elsősorban. A kutatók szubjektív célja a megkívántnál nagyobb mértékben határozza meg a kutatás tematikáját. Elősegítette ezt az is, hogy a megfelelő hatékonysággal nem történt meg a különböző nem marxista szociológiai iskolák elméleti felvetéseinek, fogalmi rendszerének tudományos alaposságú kritikája. Az MTA illetékes szervei, amelyek kellőképpen támogatták a kifejlődő szociológiai kutatásokat, éppen az utóbbi vonatkozásban nem végeztek kielégítő munkát, elhanyagolták a szociológia fejlődésével összefüggő elméleti és tudománypolitikai kérdések megvitatását.

(c) Az utóbbi években szinte divattá vált a szociológiai szemlélet érvényesítése a társadalomtudományon kívüli területen. A közudatban – helytelenül – szinte teljesen egybeolvadnak a ma égető kérdéseivel foglalkozó társadalmi riportok, esszék, irodalmi szociográfiai írások, szociológiai felmérésekről írt beszámolók és szociológiai tanulmányok.

Az MTA Szociológiai Kutatócsoportja széles körben támogatja az ilyesfajta törekvéseket, de ugyanakkor nem teljesíti kielégítően azt a kötelezettségét, hogy a marxista szociológia nézőpontjából bírálja azokat az írásokat, amelyek a mai magyar társadalom problémáival nem kielégítő marxista felkészültséggel és politikai felvérteztséggel foglalkoznak.

(d) A publikációk egy részében és a tudományos vitákban különféle helytelen ideológiai nézetekkel és tendenciákkal is találkozhattunk. A szociológiai kutatások egyik legfontosabb problémája a marxista társadalomelmélet és szemlélet érvényre juttatása a konkrét kutatásokban. Ugyanakkor egyes esetekben az – egyébként nélkülözhetetlen – empirikus kutatásokat nem követi elméleti általánosítás. Másfelől az empirikus kutatásokra csak kevéssé támaszkodó szociológiai publicisztika alakult ki, mely a tények alapos ismeretének hiányában, vagy összefüggéseiből kiragadott egyedi jelenségek vizsgálatával nem egyszer téves általánosításokhoz jutott el.

Egyes publikációk szerzői egyedi negatív jelenségek elemzéséből általánosítanak, s ezt a társadalmi valóság ábrázolásának tüntetik fel. Szociológiánkban – különösen az elidegenedés és humanizáció elvont nézőpontú tárgyalásában – sokszor nem kellőképpen érvényesül a történelmi szemlélet, emellett a szorosabban vett módszertani kérdésekben is sok még a hiányosság és e tekintetben is sok a tennivaló a kutatások korszerű színvonalra emelése érdekében.

A szociológiai publikációkban megnyilvánuló törekvéseket – megközelítően – három fő irányzatban lehet összefoglalni:

(1) A nyugati empirikus szociológia közvetlen, kritika nélküli átvétele, a nyugati polgári szociológiához való kritikátlan viszony.

(2) A polgári nézetek marxista köntösben való megjelentetése, illetve törekvés a polgári és marxista nézetek összeegyeztetésére.

(3) A ténylegesen marxista szociológia kiépítésének nagy és hosszú feladatát vállaló tevékenység. Sajnos még nem mondható el, hogy ezen irányzat rányomná bélyegét az előző kettőre.

(e) A fenti jelenségekkel szervesen összefügg a szociológia káderhelyzete. A szociológia művelőinek köre lényegében spontán módon alakult ki, s mindenki helyet kapott, aki ilyen jellegű tevékenységgel kívánt foglalkozni.

A szociológusok a társadalomkutatók különböző csoportjaiból toborzódtak: olyan marxistákból, akik a szociológia segítségével a szocialista társadalom kérdéseire kívánják választ adni, illetve a társadalmi kérdések iránt érdeklődő fiatalokból, a múltban a népies irányzatokhoz tartozókból és olyanokból, akik a polgári szociológián nevelkedtek, de közelednek a marxista szociológiához. A szociológia területén olyanok is kerestek és találtak működési teret, akik társadalmi rendszerünkkel, a párt politikai irányvonalával különböző indítékokból és irányból konfliktusba kerültek. Fennáll az a veszély is, hogy a párttal szembenálló elemek és csoportosulások megkísérelik felhasználni a szociológiát saját nézeteik és törekvéseik alátámasztására.

Ebből a helyzetből több politikai feladat következik:

– Fel kell lépni a közvéleményben meglevő olyan állásponttal szemben, amely a negatív példákat általánosítja és eleve gyanakvással szemléli a szociológiai kutatásokat és kutatókat.

– Meg kell javítani a szociológia területén folyó kádermunkát, illetve érvényre juttatni a marxista szociológia kifejlődését szolgáló tudatos káderkiválasztást, több támogatást kell adni a marxista kutatóknak, fokozni kell a szociológia terén működő kutatók marxista – leninista elméleti felkészültségét és politikai nevelését.

III.

A felsőfokú oktatási intézményekben megkezdődött a szociológia oktatása is: több egyetemen a felsőoktatási reform keretében 30 vagy 60 órás kollégiumot szerveztek. Néhány egyetemen és főiskolán esetenként speciálkollégiumokat indítanak fakultatív jelleggel, vagy egy-két előadást tartanak a szociológia tárgyköréből. A 120 órás filozófiaoktatás keretében néhány órát fordítanak a burzsoá szociológia kritikájára.

Önálló szakszociológus képzés nincs, s ennek még nem érték meg a feltételei. Így a szociológusok a társadalomtudományok különböző ágainak olyan szakembereiből kerülnek ki, akik hajlandóságot és készséget mutatnak a marxista szociológia művelésére: filozófusok, közgazdászok, jogászok, történészek, irodalmárok, pszichológusok kezdtek el foglalkozni szociológiai kutatásokkal, akiknek többsége szociológiai ismereteit nem szervezett oktatásból szerezte, hanem önművelés útján. Mellettük ma már egyre növekvő számmal vannak az egyetemet nemrég végzett fiatalok, akiket érdeklődési körük a szociológus szakmához vonzott és akik bekapcsolódtak a különböző egyetemeken megindult szociológiai szemináriumok munkájába.

A szociológia oktatásának kérdései (célja, tartalma, szervezeti keretei) még sok tekintetben tisztázatlanok, s az érdekeltek egymással élesen ellentmondó álláspontokat foglalnak el. Néhány legjellemzőbb probléma:

– A szociológusok és különböző társadalomtudományi ágak képviselőinek egy része a szociológiaoktatás általánossá tételét kezdeményezi valamennyi felsőoktatási intézményben. Szükségesnek tartják a szakszociológus képzés bevezetését.

– Az érdekelt szakemberek, egyetemi vezetők és oktatók másik része a jelenlegi keretek megtartását, majd fokozatos kiszélesítését tartja indokoltnak. Véleményük szerint nem szükséges külön szociológusképzés, a szociológusokat a filozófusokból, közgazdászokból, jogászokból stb. kell kinevelni továbbképzés útján.

DOKUMENTUMOK

– Az oktatás tartalmi kérdései jelenleg még meglehetősen tisztázatlanok. Az érdekeltek között több kérdésben vita folyik; nem világos, hogyan illeszkedjék be a szociológiaoktatás az adott egyetem szakképzési rendszerébe, s tisztázatlan a szociológia és a marxizmus – leninizmus oktatásának viszonya is.

– Megoszlanak a vélemények az önálló szociológiai tanszék felállításának kérdésében. Egycsak sürgősen szükségcsnek tartják, mások valamilyen szerényebb oktatóbázis létrehozását javasolják (kabinet a filozófia tanszéken), ismét mások a jelenlegi laza kereteket is kielégítőnek tartják.

IV.

A párt vezető szervek nagy figyelmet tanúsítanak a szociológiai kutatások kibontakoztatása iránt, s a szükséges bizalmat, türelmet és támogatást biztosítják. Ugyanakkor fokozott igényekkel is fellépnek a kutatások irányával, témáival, politikai és világnézeti tartalmával kapcsolatban. Ennek megfelelően az Agit. Prop. Bizottság az alábbi feladatok megoldását tartja szükségesnek:

(1) Fokozni kell a szociológiai kutatásokban a marxista eszmeiséget. A szociológia művelésében valamennyi társadalomtudományi ág vegyen részt. A szociológia tárgyánál és kutatásainak jellegénél fogva politikai tudomány. Mivel a szociológiai kutatásokkal új tudományág születik, viszonylag nagy az eszmei tévelygések veszélye, a polgári elméletek hatása. E tudomány művelésében is megtalálható a társadalmi valóságtól messze elszakadó, elvont spekuláció. További erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy a szociológia marxista alapokon fejlődjék és a szociológiai kutatások egyaránt szolgálják a társadalomelméletet és a gyakorlatot.

A marxista társadalomtudományok különböző ágainak művelői aktívan vegyenek részt a szociológiai kérdésekről szóló vitákban, segítsék elő az elméleti kérdések tisztázását és a marxista pozíciók megerősítését. Fokozni kell a polgári nézetek bírálatát. A polgári elméletek marxista kritikájának nagy jelentősége van az ideológiai harcban is. Mindenekelőtt színvonalas tudományos munka segítségével kell elérni azt, hogy a szociológiai kutatásokban és oktatómunkában egyaránt marxista szemlélet uralkodjék.

(2) A spontán káderkiválasztást tudatos káderfejlesztésnek kell felváltania. Elsősorban a különböző társadalomtudományi intézetekben folyó szociológiai kutatótevékenységet kell fejleszteni. Növelni kell a szociológiával foglalkozó káderek marxista képzettségének színvonalát, a politikai tapasztalatokkal rendelkezők számát. Támogatni és erősíteni kell munkájukban azon elvtársakat, akik tevékenységükkel bizonyítják, hogy a szociológia marxista művelésén dolgoznak. Szükségesnek tartjuk, hogy a Szociológiai Kutatócsoport határolja el magát azoktól a párttal szembenálló politikai csoportosulásoktól, vagy egyénektől, amelyek ezt az egyre divatosabbá váló tudományos kutatást saját törekvéseik igazolására próbálják felhasználni.

(3) Az oktatómunkát a jelenlegi keretek között kell folytatni, ezzel párhuzamosan azonban el kell végezni az oktatás problémáinak tisztázását.

Megfelelő fórumokon (az érdekelt egyetemeken és a Művelődésügyi Minisztériumban) meg kell vitatni és tisztázni kell a szociológia felsőfokú oktatásának célját és tartalmi kérdéseit (tematika, programjavaslat a tananyagra); számba kell venni az oktatáshoz szükséges szervezeti keretek kialakítását. A szociológia oktatása a felsőfokú intézményekben az adott szakképzés kiegészítése legyen, s ezt össze kell hangolni a világnézeti tárgyak – különösen a történelmi materializmus – oktatásával.

A szociológiai kutatók utánpótlását a filozófusok és más társadalomtudományi szakemberek soraiból kell biztosítani. Annak vizsgálatára, hogy szükséges-e külön szakpszichológusképzés, majd néhány év múlva kell visszatérni.

A fenti elvek alapján a Művelődésügyi Minisztérium és a Magyar Tudományos Akadémia együtt foglaljon állást a szociológia oktatás egyes konkrét kérdéseiben.

(4) A szociológiai kutatási eredmények publikálására a meglévő társadalomtudományi folyóiratokban (Filozófiai Szemle, Közgazdasági Szemle, Állam és Jogtudomány stb.) kell az eddigieknél nagyobb teret biztosítani. Jelenleg önálló szociológiai folyóirat megindítása nem időszerű. A szociológiai tudományos kutatás fejlődése és eredményei alapján a publikálási lehetőségek bővítésére néhány év múlva vissza kell térni.

(5) A Pártfőiskolán az adott oktatási keretekben induljon meg marxista szociológiai oktatás (módszertan, technika). A politikai szociológia fő alkotóműhelyévé a Pártfőiskolát kell tenni, s ehhez a Filozófia és Pártépítési Tanszéken meg kell teremteni a szociológiai kutatások feltételeit.

(6) A társadalomtudományi és ideológiai munka irányításával foglalkozó szervek támogassák a marxista szociológia fejlődését és az eddiginél behatóbban és elemzőbben foglalkozzanak a szociológiai kutatások általános politikai és tudománypolitikai kérdéseivel, a marxista módszerek erősítésével, a vitaszellem fokozásával. E kérdésekben növelni kell az MTA Szociológiai Kutatócsoport pártszervezetének, az MTA IX. Osztályának és Szociológiai Bizottságának szerepét és felelősségét.

* *

A KB Tudományos és Közoktatási Osztálya gondoskodik arról, hogy a Magyar Tudományos Akadémia megfelelő szervei, az MTA Szociológiai Kutatócsoportja, az érdekelt társadalomtudományi kutató intézetek és oktatási intézmények ismerjék meg a határozatot, s dolgozzák ki a végrehajtásához szükséges konkrét tennivalók tervét.

*

3. sz. dokumentum

AZ MTA Szociológiai Bizottsága

(1967. október 1-i állapot)

A bizottság elnöke:

Erdei Ferenc akadémikus

A bizottság titkára:

Hegedűs András, a közgazd. tud. kand.,
az MTA Szociológiai Kutatócsoport igazgatója

A bizottság tagjai:

Balogh János, az MSZMP Társadtud. Intézet munkatársa

DOKUMENTUMOK

Cseh-Szombathy László, a KSH osztályvezetője
Fukász György, a fil. tud. kand., főiskolai tanár
Gyenes Antal, a közgazd. tud. kand.
Kulcsár Kálmán, az állam- és jogtud. kand.
Molnár László, a közgazd. tud. kand.
Nemes Ferenc egy. adj.
Szalai Sándor lev. t.
Szántó Miklós, a fil. tud. kand.
Szigeti József lev. t.
Wirth Ádám, a fil. tud. kand.

*

4. sz. dokumentum

Marxizmus – Leninizmus
Oktatási Főosztály

Emlékeztető a Szociológiai Szakbizottság 1969. november 14-i (alakuló) üléséről

Részt vesznek: Meruk Vilmos, a Művelődésügyi Minisztérium Marxizmus – Leninizmus Oktatási Főosztály vezetője, Erdélyi Lajos, a Filozófia Szakbizottság titkára, Domonkos Anna, Huszár Tibor, Bencze László, Ferge Sándorné, Gázsó Péter, Kérész Gyula, Kulcsár Kálmán, Monigl István, Pataki Ferenc, Szabó András, Szecskó Tamás, Szentpéteri István, Módra László és Bánlaky Pál. Kimentette magát: Hoffmann Tamás, Koltai Gyula és Szépe György.

Meruk Vilmos megnyitja az ülést. Javaslatot tesz a Szakbizottság elnökére, titkárára. A jelenlevők az ajánlást kiegészítéseikkel elfogadták.

A Szakbizottság elnöke: Huszár Tibor
titkár: Bánlaky Pál
tagok:

Bencze László
Ferge Sándorné
Gázsó Péter
Hoffmann
Horuczi László
Kérész Gyula
Koltai Gyula
Kulcsár Kálmán
Módra László

Molnár László
Monigl István
Pataki Ferenc
Szabó András
Szecskó Tamás
Szentpéteri István
Szépe György
Sipos Zsuzsa

A Bizottság kiegészítését illetően megállapodás történt: a Közgazdaságtudományi Egyetem, a Budapesti Műszaki Egyetem, a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem, a Pécsi Tudományegyetem, továbbá a Statisztikai Hivatal képviselőit meg kell hívni a Bizottságba.

Molnár László javasolta, hogy a Szakbizottság önálló napirendi pontként tárgyalja meg a szociológus-továbbképzés különböző lehetséges formáit. A Szakbizottság a javaslattal egyetértett, s a továbbképzésigények felmérését követően – amelynek előkészítésével Kérész Gyulát és Bánlaky Pált bízta meg – napirendre tűzi a kérdést.

Ferge Sándorné javasolta: a szociológus képzés terjedjen ki társadalom- és szociálpolitikai szakértők képzésére. A Szakbizottság úgy döntött, hogy ezt a kérdést részben az ELTE szociológiai szak, részben az ELTE Szociológiai Tanszék felépítésére vonatkozó javaslatok vitáján belül részletesen meg fogja tárgyalni.

Szabó András külön napirendként tárgyalandónak tartja az ELTE Szociológiai Tanszék kutatási programját. Pataki Ferenc ezzel kapcsolatban hozzáteszi, hogy szükséges volna a Tanszék mellett néhány – gyakornoki státuszú – fiatal alapos tudományos továbbképzés céljából foglalkoztatni. A Szakbizottság e kérdést is később tárgyalni fogja.

A nemzetközi tapasztalatok hasznosítása érdekében össze kell gyűjteni a nagyobb külföldi egyetemek szociológia programját és tematikáját, és azt meg kell küldeni a Szakbizottság tagjainak. A szociológusok elhelyezésére vonatkozó nemzetközi tapasztalatok összegyűjtésének célja; néhány szocialista országba (Lengyelország, Jugoszlávia) a Szakbizottság egy-két tagját – a Főosztály ajánlásával – tanulmányútra kell küldeni.

Végül a Szakbizottság 1969–70. évi munkatervét – a beterjesztett módosító javaslatok figyelembevételével – az alábbiak szerint fogadták el:

I. ülés (november 14)

(1) Szakbizottság megalakulása

Előadó: Meruk Vilmos

(2) A munkaterv vitája

Előadó: Huszár Tibor

II. ülés (december közepén)

(1) Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán létrehozandó szociológia szak tervezete

Előadó: Huszár Tibor

Ferge Sándorné

III. ülés (február közepén)

(1) A Közgazdaságtudományi Egyetemen, a Műszaki Egyetemen folyó szociológia oktatás tapasztalatai és lehetőségei.

Előadó: Nemes Ferenc

(2) A budapesti, szegedi, pécsi jogi kar szociológia oktatás tapasztalatai és lehetőségei

Előadó: Kulcsár Kálmán

Szentpéteri István

IV. ülés (április közepén)

(1) Az egyetemi szociológia oktatás céljait szolgáló szövegyűjtemények értékelése.

Előadó: Kulcsár Kálmán

DOKUMENTUMOK

Előadó: Kulcsár Kálmán

(2) A jogi karok részére készült szociológia egyetemi jegyzet értékelése

Előadó: Szentpéteri István

(3) Az ELTE Bölcsészettudományi Karon létesítendő Szociológia Tanszék felépítésére vonatkozó javaslat

Előadó: Huszár Tibor

V. ülés (május közepén)

(1) A szociológusok iránti igények felmérésére vonatkozó javaslat.

Előadó: Monigl István

Szecske Tamás

(2) A jelenleg szociológusként dolgozók körének, helyzetének felmérésére vonatkozó javaslat.

Előadó: Kérész Gyula

Bánlaky Pál

Bánlaky Pál s. k.

*

5. sz. dokumentum

AZ MSZMP Központi Bizottsága Agitációs és Propaganda Bizottságának állásfoglalása a tudománypolitikai irányelvek megvalósításának helyzetéről (1973. december 11.)

A dokumentumot terjedelmi okok miatt nem közöljük. A dokumentum hozzáférhető: *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1971 – 1975*, 2. kiad. Bp. 1978. Kossuth Kiadó 630 – 649. old.

*

6. sz. dokumentum

AZ MSZMP Központi Bizottsága Agitációs és Propaganda Bizottságának állásfoglalása a szociológia helyzetéről és feladatairól (1977. március 29.)

A dokumentumot terjedelmi okok miatt nem közöljük. A dokumentum hozzáférhető: *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1975 – 1980*, 2. kiad. Bp. 1979. Kossuth Kiadó 404 – 421. old.

*

7. sz. dokumentum

Javaslat az Eötvös Loránd Tudományegyetem Szociológia Tanszék megalakítására és a szociológiai szakképzés megindítására

Az MSZMP Politikai Bizottsága 1969. júliusi, a marxizmus—leninizmus oktatás helyzetével foglalkozó határozatában feladatként jelölte meg a Szociológia Tanszék létrehozását az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Az Agitációs és Propaganda Bizottság a végrehajtás feltételeinek a programok és tematikák előzetes előkészítését jelölte meg.

A feladatok végrehajtása, a Szociológia Tanszék megalakításának előkészítése érdekében 1969 őszén önálló Szociológia Csoportot hoztunk létre az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. E csoport — a Párt és akadémiai intézetek segítségével — más társadalomtudományok művelőit is bevonva — kidolgozta a szociológia oktatás programját és tematikáját. A csoport a kidolgozás során hasznosíthatta az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 1963 óta folyó szociológia oktatás tapasztalatait.

(1) A *"Szociológia alapjai"* című tárgy jelenleg kötelező, egy-, illetve két féléves kötelező kollégiumként szerepel a filozófia, tudományos szocializmus, pszichológia, népművelés, könyvtár szakosok programjában, más bölcsész szakok programjában pedig választható kollégiumként.

Egyes szakokon megkezdődött a szakszociológiák rendszeres oktatása, pl. a népművelés és könyvtár szakokon művelődésszociológia, a pedagógiai szakon a nevelésszociológia stb. Más szakokon nem kötelező kollégiumként kezdeményezték továbbá szakszociológiák indítását, s a konkrét társadalomvizsgálathoz nélkülözhetetlen technikák módszeres oktatását.

(2) A szociológia alapjainak és a kiegészítő szakszociológiák rendszeres oktatása nem oldja meg a szociológus *szakképzés* problémáját. Figyelembe véve a rendelkezésre álló óraszámokat, e tárgyak optimális esetben is csak a legfontosabb fogalmak s elemi műveletek elsajátításához nyújtanak alapot, de semmiképp sem biztosítják az empirikus vizsgálatok önálló megtervezéséhez, levezetéséhez és általánosításához szükséges komplex ismereteket, jártasságot.

Az egyetemi szociológia oktatás módszeres és megalapozott fejlesztése ezért indokoltá teszi a szociológia szak létesítésének napirendre tűzését. Az Agitációs és Propaganda Bizottság korábbi állásfoglalásaiban arra kötelezte Főosztályunkat, hogy a kérdést akkor tűzze újra napirendre, ha az igények körülhatárolhatóan megfogalmazhatók s egyidejűleg adottak a feltételek egy szilárd marxista—leninista irányultságú, társadalmi valóságunk ismeretén alapuló és pártos szemléletű szociológia- szakképzés beindítására. Megítélésünk szerint mind a megfogalmazódó igények, mind a feltételek alakulása indokoltá teszi a kérdés napirendre tűzését.

DOKUMENTUMOK

(a) A szociológus szakképzés bevezetését jelentős társadalmi szükségletek indokolják. Mindenekelőtt az MSZMP Társadalomtudományi Intézetében, az MTA Szociológiai Intézetében, az MRT Tömegkommunikációs Intézetében, továbbá a Demográfiai Intézetben, a Tervhivatal Távlati Tervezési Főosztályán, a Népművelési Intézetben, a megyékben működő szociológiai és közvéleménykutató csoportokban, az üzemi szociológiai-lélektani laboratóriumokban folyó komplex kutatásokkal kapcsolatos káderigényekre utalnánk.

Szükségessé teszik a szociológia szak létrehozását az egyetemi-főiskolai marxista oktatás továbbfejlesztésével kapcsolatos káderigények is. Az elkövetkező években – a Politikai Bizottság már idézett határozatának megfelelően – önálló szociológia tanszék alakul a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen. Távlatilag megoldásra vár a rendszeres szociológia oktatás bevezetése – a marxista képzés keretében – a Műszaki Egyetemen, Agrártudományi Egyetemen, Tanárképző Főiskolákon stb.

Az igényeket összegezve, természetesen figyelembe kell vennünk, hogy szociológia oktatás különböző szinteken folyik, és hogy a leendő bölcsészkarai képzés a szociológia oktatás egyik formája csupán. Nyilvánvaló például, hogy a politikai szociológia szakembereinek képzése és továbbképzése a Politikai Főiskola és a Társadalomtudományi Intézet keretében történik. Fölmérve az erőket és a realitásokat, azonban azt tartjuk célszerűnek ha – valamennyi erő bevonásával – az *alap*-képzést egy helyre összpontosítjuk.

(b) A szociológus képzést hazánkban *nem* célszerű egyszakos képzésként kiépíteni.

Első lépcsőként – 1971 őszén – hároméves kiegészítő szak beindítását javasoljuk (1. sz. melléklet¹). E szakra első időben azok felvételét kell biztosítani, akik jelenleg szociológus munkakörben dolgoznak. Ugyanakkor a kiegészítő szak folyamatosan módot és lehetőséget nyújtana arra, hogy bölcsész diplomával rendelkezők mellett közgazdák, mérnökök, jogászok, matematikusok is szociológus szakképesítést nyerjenek. Az évfolyamok átlagléttszáma az első években 15 – 20 fő.

Második lépcsőként – 1972 őszén – nappali "B" szak beindítását javasoljuk (1., 2. sz. melléklet). Itt a történelem-szociológia, filozófia-szociológia, matematika-szociológia, lélektan-szociológia szakpárosítást javasoljuk. Az évfolyamok átlagléttszáma nem haladja meg a 10 – 15 főt.

Harmadik lépcsőként – 1974 őszén – a szociológia "A" szakká minősülhetne, ami a fentiekén kívül lehetővé tenné a néprajz-szociológia, a népművelés-szociológia és a pedagógia-szociológia szakpárosításokat. (Később kidolgozandó!)

(c) A szakképzés programját – számos intézet bevonásával dolgoztuk ki. A részletes programot és tematikát az MSZMP KB Tudományos, Kulturális és Közoktatási Osztálya mellett működő Elméleti Munkaközösség, az MTA Szociológia Bizottsága és az ELTE Bölcsészettudományi Karának dékánja által vezetett szakbizottság jóváhagyólag megvitatta.

A program meghatározó alapelvei a következők:

A marxista szociológusképzés célja nem a "purus szociologicus" – a tiszta szociológus –, aki a más tudományágak által megfogalmazott elméleti kérdéseket szociotechnikusként értelmezi: kérdőíveket állít össze, kódol, táblákat szerkeszt stb. Olyan szilárd marxista világnézettel rendelkező elkötelezett kutatókat kívánunk képezni,

* A mellékleteket helyhiány miatt nem közöljük – a szerk.

akik a társadalmi lét, a kultúra meghatározott szféráinak ismerőjeként jutnak el a konkrét szociális folyamatok elemzéséhez, s azok eredményeit az összefolyamatok mozzanataként értelmezik.

Eszemléletmód kialakításának legfontosabb feltételét annak biztosításában látjuk, hogy a képzés középpontjában a mai magyar társadalom szociológiai jellemzése, a szocialista társadalmak összehasonlító vizsgálata álljon.

Tanulmányozni kell továbbá a meghatározott társadalmi rétegekre jellemző magatartási mintákat, szokás- és előítéletrendszeret. A programtervezet összeállítása során ezért a szociálpszichológiát és az emberek közötti érintkezéssel foglalkozó más tudományokat – különösen a nyelv és információelméletet, a kommunikációelméletet – ugyancsak azon elméleti tárgyak köréhez soroltuk, amelyek elsajátítása valamennyi szociológia szakos hallgató számára elengedhetetlen.

Az elméleti felkészülés fontos eleme a szociológia történetének alapos feldolgozása. A marxista szociológia történetének tanulmányozásában a középpontba *A tőke*, s *A tőkéhez kapcsolódó nyersfogalmazványok* elemzését s különösen Lenin szociológiai munkáját állítottuk.

A szociológusképzés törzsanyagát a fentebb felsorolt elméleti tárgyak mellett a matematikai statisztikai apparátus, a szociológiai vizsgálatok módszertanának elsajátítása képezi. A programokban biztosítani kívántuk, hogy a műveletek és technikák begyakorlására megfelelő idő álljon rendelkezésre, s hogy a műveleti elemeket meghatározott társadalmi problémák empirikus feldolgozásának folyamatában komplex formában is tanulmányozzák. Ennek keretében részben a tanszék saját kutatásai szolgálhatnak, részben a felső évfolyamok hallgatóinak módszeres – didaktikailag is megtervezett – bekapcsolása az MSZMP, a Társadalomtudományi Intézet, a MTA Szociológiai Intézete által szervezett vizsgálatokba.

(d) A létesítendő tanszék tanári állományának kialakítása a fentebb vázolt tartalmi megfontolások függvénye. Tekintettel arra, hogy különböző ismert okok és adottságok következtében – a szociológián belül csak részben adottak a kérdés komplex megoldásának személyi feltételei – az egyetemi szociológus szakképzés kiépítését a rokon társadalomtudományok teoretikusan legképzettebb, a szociológiában járatos, kellő élet- és politikai tapasztalattal rendelkező marxista erővel együttműködve kell megoldanunk.

Ennek lehetőségei – az előzetes tájékoztató megbeszélések tanulságai szerint – adottak. A szakoktatásban szerepet vállalnak a MTA Szociológia Intézetének, az MTA Lélektani Intézetének, Jogtudományi Intézetnek, a Magyar Rádió és Televízió Tömegkommunikációs Kutatóközpontjának, az MTA Filozófiai Intézetének, az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának, a Nyelvtudományi Intézetnek, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemnek, a Statisztikai Hivatalnak munkatársai.

(3) A létesítendő Szociológia Tanszék – elsősorban a tanszék belső munkatársai – a *Tudománypolitikai Irányelvek* szellemében részt kell hogy vállaljon a hazai szociológia kutatásokban.

Ami a tanszék saját kutatási profilját illeti, azt a bölcsészkar jellegének megfelelően, a *tudati-kulturális jelenségek* körén belül kell – az igényeknek megfelelően – kialakítani.

Ugyanakkor a tanszék be kell hogy kapcsolja – kérdezőbiztosként, kódolóként – saját hallgatóit más intézményekben folyó kutatásokba is, hogy kapcsolata más műhelyekkel is egészséges és organikus legyen.

DOKUMENTUMOK

Meruk Vilmos sk.
főosztályvezető
M. M. Marxizmus – leninizmus
Oktatási Főosztály

Határozati Javaslat

(1) Az M. M. Marxizmus – leninizmus Oktatási Főosztály 1970. szeptember 1-i hatállyal az egyetem vezetőivel együttműködve hozza létre a Szociológia Tanszékét az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. A tanszék elsődleges feladata – az általános képzés keretein belül – a "Szociológia alapjai" című tárgy oktatása.

(2) A létesítendő Tanszék más intézményekkel, mindenekelőtt az MSZMP Társadalomtudományi Intézetével és a Politikai Főiskolával karöltve készítse elő a kiegészítő és nappali tagozatú szociológiai szakképzés beindítását.

(3) A legkorábban 1971 őszen beindítandó 3 éves kiegészítő szakra elsősorban a már szociológusi munkakörben dolgozó, a szociológiai képzettséggel nem rendelkezők felvételét kell biztosítani. Az egyes évfolyamok létszáma ne haladja meg a 15 – 20 főt.

A nappali tagozat "B" szakként való beindítására legkorábban 1972 őszen kerüljön sor.

(4) A szociológusok továbbképzését és szakosítását (vezetőképzés, urbanisztika, üzemszociológus stb.) más intézmények keretében kell biztosítani. A politikai szociológia képzés és továbbképzés a párt oktatási és tudományos intézeteiben folyjon.

(5) Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Szociológia Tanszékének tudományos kutatómunkáját – a szociológián belüli egészséges munkamegosztás érdekében – a tudati-kulturális jelenségek tanulmányozására kell összpontosítani.

*

8. sz. dokumentum

Tárgy: a szociológiai szak elrendelése

Dr. Nagy Károly rektor elvtársnak,
Eötvös Loránd Tudományegyetem

B u d a p e s t V.
Egyetem tér 1-3.

Kedves Rektor Elvtárs!

Az MSZMP Agitációs és Propaganda Bizottsága 1970. május hó 5-i határozata alapján az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán az 1971/72. tanévtől kezdődően *Szociológia Szak létesítését rendelem el.*

A Szak az 1971/72-es tanévben esti és levelező kiegészítő tagozat keretében működik. A szak nappali tagozatán az 1972/73. tanévtől kezdődően indul meg az oktatás "B" szakként. A szakra a felvétel az érvényben lévő rendelkezések szerint történik. A szociológia Szak oktatási tananyagának biztosításáról az egyetem, jóváhagyásáról pedig a Művelődésügyi Minisztérium Marxizmus – Leninizmus Oktatási Főosztály vezetője gondoskodik.

Kérem Rektor Elvtársat, hogy Szociológia Szak létesítéséről és a Szakra történő jelentkezés módjáról tájékoztassa a közvéleményt.

Egyben elrendelem a Szak létesítéséről szóló közlemény megjelentetését a Művelődésügyi Közlönyben.

Kml.

...

II. Művelődésügyi Közlöny Szerkesztősége,
Helyben

Kérem, hogy a Művelődésügyi Közlöny legközelebbi számában a következő közleményt közzétenni sziveskedjék:

"A Művelődésügyi Miniszter az 1971/72. tanévtől kezdődően Szociológia Szak létesítését rendelte el az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán.

A Szakon az 1971/72-es tanévben hároméves kiegészítő tagozat (Esti és levelező) indul. A Szak nappali tagozatán az 1972/73-as tanévtől kezdődően indul meg az oktatás "B" szakként.

A szakra a felvétel az érvényben lévő rendelkezések szerint történik."

Budapest, 1971. február 22.